

reportage

Kerk en moskee in Amsterdam ‘Klokkengelui en de gebedsoproep berusten op hetzelfde grondrecht’

DOOR SJOUKJE DIJKSTRA

Een versterkte gebedsoproep van de Amsterdamse Blauwe Moskee leidde tot commotie in de hoofdstad. Is de positie van moslims van nu te vergelijken met die van katholieken van vroeger, toen die geen klokken mochten luiden of processies mochten houden?

Een toeriste bezoekt de Fatih-moskee in Amsterdam, gevestigd in de voormalige Sint-Ignatiuskerk aan de Rozengracht. | Foto: Najib Nafid – Hollandse Hoogte

Op zaterdag 2 november klonk om 20.00 uur de gebedsoproep vanuit de Fatih-moskee aan de Rozengracht in Amsterdam. Dat gebeurt één keer per jaar. “Zo blijven we onder de radar”, lacht een moskeeganger, die liever niet met zijn naam in de krant wil. Imam Kemal Gözütok, die al vier jaar bij de moskee werkt, zegt: “Dit is natuurlijk geen gebedsoproep met religieuze bedoelingen. Tijdens de Museumnacht willen we de artistieke kant voorop stellen.”

Dat de Blauwe Moskee in Amsterdam wel een wekelijkse gebedsoproep wil op vrijdag, kan hij begrijpen. Toch zegt hij: “Ik zie liever dat het eerst breed geaccepteerd wordt in Amsterdam, en dat we dan pas een gebedsoproep realiseren. Het moet wel acceptabel zijn voor iedereen. Waarom zou het een discussieonderwerp moeten zijn?” Dat de Fatih-moskee eerst een katholieke kerk was, vindt hij alleen maar mooi. “Het is een gebedsruimte, waar God vereerd werd.”

Dat katholieken het na de Reformatie moeilijk hadden, is ook bij moskeegangers en de imam van de Fatih-moskee bekend. Of hun situatie vergelijkbaar is met die van moslims nu? Anouk Custers van Ons Lieve Heer op Solder, voormalige schuilkerk en thans museum, vindt van wel. “Mensen hoeven zich misschien minder letterlijk

te verbergen, maar ik denk wel dat er groepen zijn die zich minder gewaardeerd of zelfs gediscrimineerd voelen. Als je kijkt naar de discussie over hoofddoeken en het boerkaverbod, zie je onbegrip aan beide kanten. Daarin zit een gelijkenis: na de Reformatie was er ook aan beide kanten onbegrip. Tegelijkertijd willen wij het breder trekken. We moeten in ons land met meer religies samenleven. De vraag is: hoe doe je dat? Vroeger zocht men daar oplossingen voor, en dat doen we nu ook.”

GEBEDSRUTE

Een van de oplossingen is in haar ogen de recente samenwerking die Ons Lieve Heer op Solder is aangegaan met de Fatih-moskee en de Portugese Synagoge. Samen organiseren ze een zogenaamde gebedsroute. Hierbij kunnen scholieren uit de bovenbouw van het basisonderwijs de verschillende gebedshuizen bezoeken, om zo te leren over diverse religies en de verschillen en overeenkomsten. “We bevinden ons nog in de pilotfase, want logistiek is het lastig en inhoudelijk moet het kloppen. Uiteindelijk is het doel dat scholieren een presentatie maken over hun bevindingen, en dat daarbij ook de ouders betrokken worden.” Volgens Cus-

ters een van de manieren om meer begrip voor elkaar te kweken.

Hoe de katholieken vroeger probeerden meer begrip te krijgen, vindt zij inspirerend. “Het was eigenlijk algemeen bekend dat hier een huiskerk zat. Dat mocht; huiskerken waren niet verboden. Om die reden willen wij als organisatie ook af van de term schuilkerk, want echt verscholen was het niet.”

Historica Carolina Lenarduzzi van de Universiteit Leiden concludeerde in 2018 dat katholieken geen hulpeloze slachtoffers waren die zich verstopten. Zij onderzocht de belevingswereld van de katholieken in de Republiek tussen 1570 en 1750 aan de hand van brieven en dagboeken. Uit haar onderzoek komt een beeld naar voren van strijdvaardige katholieken. Ondanks dat ze na de Reformatie het recht verloren om hun religie in het openbaar te belijden, vonden ze toch manieren om hun geloof in de publieke ruimte te uiten.

ZIELTJES WINNEN

Bijvoorbeeld door zich op een bepaalde manier te kleden of door armenhofjes te stichten. In één zo'n hofje verwees de gevelsteen naar goede werken, een katholieke notie die vooral bij gereformeerden niet in goede aarde viel. Daarnaast bleken katholieken op andere manieren inventief. Volgens de historica zongen ze bijvoorbeeld extra hard in schuilkerken, zodat het buiten te horen was. Het harde zingen had bovendien een ander doel, namelijk zieltjes winnen. De aantrekkingskracht van religieuze muziek was groot, en daar maakten katholieken graag gebruik van. Uiteindelijk wisten katholieken ook een oplossing te verzinnen voor het verbod op de katholieke processies. In 1578 werd de middeleeuwse sacramentsprocessie ter ere van het Mirakel van Amsterdam verboden. Het bleef in de zeventiende en achttiende eeuw wel gebruikelijk om het parcours van die processie vanuit persoonlijke devotie individueel te lopen.

Als alternatief voor de sacramentsprocessie namen de katholieken hun toevlucht tot een stille omgang, zonder gebed en gezang. Een dergelijke stoet viel namelijk niet onder het processieverbod. Na de opheffing van het verbod in de twintigste eeuw bleef de Stille Omgang – inmiddels een traditie – overeind. Vandaag de dag doen er jaarlijks duizenden gelovigen aan mee.

Toen het processieverbod was opgeheven, duurde het nog tot 2004 tot er weer een sacramentsprocessie door het centrum van Amsterdam trok. Sindsdien is dit een nieuwe traditie, één die volgens sommigen aan moslims het recht geeft om hun geloof ook in de openbare ruimte te belijden. “Bij de voltooiing van de emancipatie van de katholieken kregen moslims het recht op het gebruik van geluidsversterkers”, zei seculiere Iraniër Tamimi Arab, die onderzoek deed naar de gebedsoproep, tegen *het Parool*.

Met deze uitspraak is imam Gözütok het niet eens. “Het is misschien te vergelijken, maar Nederland heeft een joods-christelijke achtergrond. Kerkklokken en

processies staan dicht bij de cultuur van Nederland. De islam is relatief nieuw in Europa. Ik begrijp dat mensen het niet op dezelfde manier willen accepteren.”

De vergelijking met de processie vindt ook de moskeeganger, die eerder aan het woord kwam, niet opgaan. “Bovendien moet het niet zo zijn van: ‘Ik mag niet, dan mag jij ook niet.’ Iedereen moet het toch kunnen doen. Ik vind dat de kerkklokken hier horen, maar de gebedsoproep ook. Waarom zou het niet allebei kunnen? Die gebedsoproep is maar één keer per week vijf minuten op vrijdag. Dat helpt wel om ons thuis te voelen in Nederland. Tijdens het bidden horen we ook de Westerkerk slaan en komen er liedjes van Hazes voorbij. Niemand die daarover klaagt. We vinden het zelfs leuk. Ik vind dat klokkengelui en de gebedsoproep berusten op hetzelfde grondrecht.”

‘Kerkklokken en processies staan dicht bij de Nederlandse cultuur dan de islam’, vindt de imam

WEKKER ZETTEN

Gelijke monniken, gelijke kappen? Niet als het aan jonge gidsen Ahmet en Ensar ligt. “We leven niet in ons eigen land, waar de islam wordt gevolgd, en moeten ons gewoon aan de wet houden hier. Als het niet kan, dan moeten wij ons aanpassen en andere manieren verzinnen. We kunnen gewoon een wekker zetten. Tegenwoordig hebben we voldoende digitale middelen”, vinden ze beiden.

Anouk Custers van Ons Lieve Heer op Solder heeft persoonlijk geen sterke mening over het recht op de gebedsoproep. “De discussie zelf snap ik wel. Het is logisch dat die ontstaat, want in hoeverre laten we die vrijheid toe? Het heeft ook overeenkomsten met ons verhaal hier. Als je ervóór bent, voel je je eigenlijk aangetast in het uitdrukking kunnen geven aan je eigen religie. Maar als je naast een moskee woont, kun je het als opdringerig ervaren, omdat het je eigen religie niet is. Bij Ons Lieve Heer bekijken we zo'n onderwerp vanuit meerdere perspectieven. Wij nemen vanzelfsprekend geen standpunt in, maar dagen mensen wel uit om na te denken over deze onderwerpen.” ●

column

**ANNEMARIE
VAN DIEPEN -
SCHEERBOOM**

Biologieleerares en
moeder van twee
kinderen

STAKENDE LERAREN

Het valt me op dat er ineens heel veel beroepsgroepen boos lijken te zijn. Staken is het nieuwe werken. De graszoden van het Malieveld zijn nog niet hersteld of de volgende beroepsgroep staat er alweer op, met of zonder zware machines. Nu ben ik zelf docent en die groep ging laatst ook staken, dus ik kan een beetje over de zogenaamd slechte werkomstandigheden meepraten. Aan de ene kant begrijp ik de onvrede, maar ik vraag me wel af of dit de beste manier is om ermee om te gaan.

Een voordeel van een beginnende carrière als

docent is dat je niet beter weet. Je leert de bestaande omstandigheden kennen en denkt dat die de standaard zijn. Maar dan spreek je wat ouder gedienden en die vertellen een heel ander verhaal. Zo hoefde je vroeger helemaal niet alles van alle leerlingen bij te houden in een digitaal dossier. Planningen hoefden niet in detail in een elektronische leeromgeving te worden ingevoerd. En toetsen deed de docent als dat nodig was, niet omdat door de school twee toetsen per periode worden geëist. Kortom, in de laatste jaren lijkt er een extra bulk aan administratie bijgekomen te zijn.

Behalve veel extra werk moet ik echter zeggen dat dit ook zijn voordelen heeft: soms is het best handig om alles strak gepland te hebben, en omdat die planning zo goed inzichtelijk is, kan de leerling er ook niet meer omheen. Ook is vaker toetsen beter voor het leerproces van een leerling en kan het handig zijn om een eigen aantekening nog eens terug te lezen. Deze voordelen lijken echter een bijverschijnsel van de daadwerkelijke bedoeling te zijn. Zo kregen wij van de directie te horen dat als ouders verhaal komen halen over slechte resultaten van hun kind, de toestandkoming van die resultaten aan te tonen moet zijn. Begrijp ik dan goed dat al het extra werk gedaan

moet worden omdat ouders de docent niet vertrouwen? Dat komt op mij over als een ondermijning van de kwaliteiten van de docent en alsof je voor niks hebt gestudeerd.

Begrijp me niet verkeerd, het is altijd goed om kritisch te blijven. Maar de intentie achter een vraag waarom de docent het zus of zo heeft aangepakt, kan heel verschillend zijn: zo kan een ouder, of zelfs een leerling, oprecht geïnteresseerd zijn, maar ook bij voorbaat al zijn of haar eigen gelijk willen halen. Dat laatste heb ik helaas ook al aan den lijve mogen ondervinden. Je doet al zo je best voor de kinderen, en werkt in eigen tijd nog aan de administratie, en wat krijg je? De deksel op je kop. Geen wonder dat veel docenten denken: waar doe ik het eigenlijk voor?

Maar de reden om docent te worden blijft onverminderd gelden: je bent kinderen aan het vormen. En ook al lijken sommige ouders en leerlingen het zelf allemaal zo goed te weten, eigenlijk is dat voor mij juist een teken dat er meer vorming nodig is. Jammer dus dat het docentenaantal zo afneemt. Aan katholieken nog een extra oproep om ondanks de problematiek niet je snor drukken. Tenslotte weten wij dat je je talenten niet in de grond moet stoppen en dat je je kruis op moet nemen.